

## Soğuk Savaş Döneminde Türkiye’de Sol Basın

**Mehmet Emin SATIR**

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü

Konya

[mehmeteminsatir@gmail.com](mailto:mehmeteminsatir@gmail.com)

### Özet

Birinci Dünya Savaşının ardından dünya genelinde yeni bir düzen kurulmaya çalışılırken, arka planda Avrupa’da bazı ülkelerin yeni bir savaşa hazırlık yaptığı görülmektedir. Özellikle Versailles antlaşmasının ağır şartları altında ezilen Almanya, kaybettiği gücüne ve Avrupa genelindeki otoritesine tekrar hakim olabilmek adına birtakım girişimlerde bulunmuştur. Birinci Dünya Savaş’ının toplumlar üzerindeki travmatik etkileri sürerken, bir süre sonra ikinci bir dünya savaşının patlak vermesi, başta Avrupa olmak üzere birçok coğrafyayı etkisi altına almıştır. 1939-1945 yılları arasında kapsayan II.Dünya savaşının ardından Dünya üzerinde iki kutuplu bir denge oluşmuş ve Soğuk Savaş (1947-1991) olarak nitelenen bu dönem, yaklaşık olarak 44 yıl sürmüştür. Türkiye, her ne kadar aktif olarak II. Dünya Savaşına katılmamış olsa da gerek jeopolitik konumu gerekse de kurulmakta olan yeni dünya düzeninde yer almak istenciyle Soğuk Savaşın etkilerinden uzakta kalamamıştır. Bu çalışmada da özellikle Soğuk Savaş Döneminin Türkiye’deki basın faaliyetleri üzerindeki etkisi üzerinde durulmuş olup, çalışma sol basın ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada, literatür tarama yöntemi kullanılmış olup, Soğuk Savaş Dönemi’nde Türkiye’de Sol Basın üzerinde Yön, Atılım ve Ant dergileri sınırlılığında betimleyici bir tablonun ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Soğuk Savaş, Türkiye, Sol Basın, Yön Dergisi, Atılım Dergisi, Ant Dergisi

### During The Cold War Left Press in Turkey

#### Abstract:

While a new order is being established around the world following the First World War, some countries in Europe are preparing for a new war in the background. In particular, under the heavy conditions of the Treaty of Versailles, Germany made a number of attempts to regain its lost power and its authority throughout Europe. While the traumatic effects of the First World War on the societies continued, the eruption of a second world war took the influence of many geographies, especially Europe. After the Second World War, which took place between 1939 and 1945, a two-pole equilibrium was formed on the Earth and this period, which was described as Cold War (1947-1991), and took approximately 44 years. Despite being actively involved in the Second World War, Turkey did not participate in World War I. Nevertheless, it couldn't stay away from the

effects of the Cold War with his geopolitical position and willingness to take part in the new world order being established. In this study, in particular the period of the Cold War has been focused on the impact on the activities of the press in Turkey. In this study, literature review method was used. Also, the effects of Cold War Era on the Turkey's Left Press was investigated. This study was limited with Yön, Atılım and Ant magazines.

**Keywords:** Cold War, Turkey, Left Press, Yön Magazine, Ant Magazine, Atılım Magazine

## Giriş

Başta Avrupa olmak üzere Dünya üzerinde görece kısa bir süre zarfında iki büyük savaşın patlak vermesi, mevcut dengeleri değiştirmiş ve toplumları derinden etkilemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın, dünya üzerindeki dengeleri tümüyle değiştirdiği söylenebilir. 1939-1945 yılları arasını kapsayan II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dengeler sonucunda uluslararası arenada Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği olmak üzere iki süper güç belirmiştir. Savaşın bitiminden Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen 44 yıllık süre zarfı, Soğuk Savaş Dönemi olarak adlandırılmaktadır ve bu dönemde iki süper güç arasındaki politikaların dünya siyasetini etkisi altına aldığı görülmektedir.

İdeolojik eksenli bir kutuplaşmanın görüldüğü Soğuk Savaş Dönemi'nde Sovyetler Birliği sosyalist ve komünist bir ideolojinin savunuculuğunu yaparken, Amerika Birleşik Devletleri'nin kapitalist bir ideolojinin savunuculuğunu yapmıştır. Başta Türkiye olmak üzere Avrupa ve dünyadaki birçok ülkenin de bu iki kutuplu düzende ayakta durabilme çabaları dikkat çekmektedir. Bu dönemde Türkiye, Sovyetler Birliği tehditlerinden kaçınmış ve Amerika Birleşik Devletleri'nin başını çektiği Batı Bloğu'na yaklaşmıştır. Amerika, bu dönemde Avrupa'nın dibe vuran ekonomisini kalkındırmak ve yaklaşan Sovyet tehditini engelleyebilmek için çaba sarfetmiştir. NATO'nun kurulması, Truman Doktrini ve ikili anlaşmalar yapılmasıyla Amerika, Sovyet tehditini engellemek istemiştir.

Soğuk Savaş Dönemi'nin alamet-i farikasının Amerika ve Sovyetler Birliği arasındaki caydırıcılık politikaları olduğu söylenebilir. Bu dönemde Amerika ve Sovyetler Birliği, birçok ülkeye iktisadi ve askeri yardımlarda bulunmuştur. Temel amacın kendi ideolojilerini yaymak ve bloklarını genişletmek olduğu gerçeğinden hareket edilirse merkez olarak nitelendirilen Amerika ve Sovyetler Birliği'nin etrafında uydu

Ülkelerin yer aldığı görülmektedir. Türkiye zamanla Amerika'ya daha da yakınlaşarak, NATO ittifakı içerisinde yer almıştır.

Yapılmış olan bu çalışmada öncelikli olarak Soğuk Savaş'a dair genel bir betimleme sunularak, Soğuk Savaş'ın Türkiye zerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. Türkiye'nin Soğuk Savaş Dönemi'ndeki sosyo-politik yapısı genel bir çerçevede değerlendirilmiş olup, dönemin sol basın faaliyetleri genel hatlarıyla incelenmiştir. Yapılmış olan bu çalışma, dönemin uzun bir tarihsel aralığı kapsaması ve bu dönem içerisinde faaliyet gösteren çok fazla basın-yayın organının olması nedeniyle 1960-1980 yılları arasında basın yayım faaliyeti gösteren *YN*, *ANT* ve *ATILIM* dergileri ile sınırlandırılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın 1960-1980 yılları arasında sınırlandırıldığını belirtmek gerekmektedir. Yargısal rneklem yoluyla dönemin siyasi ve toplumsal iklimini yansıtmak noktasında ön plana çıkan *YN*, *ANT* ve *ATILIM* dergilerinin yayın politikaları ve içerikleri, literatür tarama yönteminin kullanıldığı bu çalışmada genel hatlarıyla değerlendirilmiş olup, döneme ilişkin betimleyici bir çalışma ortaya koyulmuştur.

Çalışma sınırlılığında yer alan *YN* dergisi, Doğan Avcıoğlu'nun sahipliğinde 1961 – 1967 yılları arasında yayımlanan haftalık bir dergi olup, dönemin siyasi ve toplumsal atmosferini yansıtması noktasında önemli bir yere sahiptir Aynı şekilde Yaşar Kemal, Fethi Naci ve Doğan zgden tarafından kurulan ve 1967-1971 yılları arasında haftalık olarak yayımlanan *ANT* dergisi de dönemin koşullarının ve Soğuk Savaş'ın etkilerinin Türkiye özelinde gözlemlenmesi noktasında önem arz etmektedir. Yasaklı bir yayın olan *ATILIM* dergisi ise Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) resmi yayın olarak 1974-1987 yılları arasında yayımlanmıştır. Soğuk Savaş döneminin Türkiye'de faaliyet gösteren sol basındaki etkilerinin gözlemlenmesi noktasında çalışma sınırlılığında yer alan üç derginin de sol tandanslı bir yayın politikası benimseleri, Soğuk Savaş'ın sol basın üzerindeki etkilerini görmek noktasında önemlidir. Bu çerçevede çalışmanın temel savı, Soğuk Savaş döneminin başta genel olarak basın faaliyetlerini, özelde ise sol basın faaliyetlerini şekillendirdiğidir.

### **İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Soğuk Savaş**

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya üzerinde köklü dönüşümler yaşanmıştır. G dengelerinde birtakım değişiklikler olmuş ve savaşta galip gelen devletler, mağlup olan devletlere karşı birtakım ekonomik, siyasi ve askeri yaptırımlar uygulama yoluna

gitmişlerdir. Tüm bunlara ek olarak sanayileşmenin hız kazanması, köylerden kente göç ve savaş döneminde yaşanan ağır insan kayıpları, toplumları derinden etkilemiştir. Birçok ülke, savaşın yaralarını sarmak için mücadeleye girerek, ulusal kalkınma çareleri aramıştır. Bu süreç, bir yandan da İkinci Dünya Savaşı'nın nedenlerini oluşturmaktadır. Yeni düzen arayışı devletleri birtakım eylemlere sevk etmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya savaşı arasındaki dönemde Avrupa'da Asya'da ve Afrika'da askeri müdahalelerin olduğu gözlemlenmektedir. Uzak Doğu coğrafyasında Japonya, Mançurya'yı işgal ederek, Çin'e saldırıda bulunmuştur. Avrupalı sömürge ülkeleri ise Orta Doğu'da manda rejimlerini sürdürmek isterken, Sovyetler Birliği, Baltık ülkelerine doğru açılma amacı taşımaktaydı (McNeill, 2008: 709).

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler arasında bir bloklaşmaya gidildiği görülmektedir. Benzer ideolojiler ya da çıkarlar etrafında birleşen ülkeler, temelde iki ayrı blok oluşturmuşlardır ve İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte bu kamplaşmaların keskinleştiği gözlemlenmektedir. Bu bloklardan birini İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği oluştururken, diğerini ise Almanya, İtalya ve Japonya oluşturmaktaydı (Sönmezoğlu, 2011: 395). Özellikle Almanya'da 1933 yılında Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelmesiyle başlayan süreç, Dünya üzerindeki dengeleri değiştirmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Almanların 1939 yılında Polonya'ya saldırması sonucunda gerçekleşmiştir. Almanya'nın bu saldırısının ardından İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan etmiştir ve İkinci Dünya Savaşı fiili olarak başlamıştır (Sönmezoğlu, 2011: 396). Sonraki dönemde savaşa İtalya, Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri de katılmıştır. İkinci Dünya Savaşı 1944 yılında, Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu ittifakın yenilgiye uğramasıyla sona ermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle dünya üzerinde iki kutuplu bir siyasetin ortaya çıktığı görülmektedir. Bir blokta Sovyetler Birliği diğer blokta ise Amerika Birleşik Devletlerinin olduğu iki kutuplu Dünya'da sıcak savaşın yerini Soğuk Savaşa bıraktığı söylenebilir. 1947 yılında başlayıp, 1991 yılında sona eren Soğuk Savaş, ülkeler üzerinde oldukça etkili olmuştur. Dünya siyasetini şekillendiren, toplumsal yaşamı etkileyen bir süreç olarak Soğuk Savaş, Savaşın galibi konumunda olan iki ülkenin (A.B.D. ve Sovyetler Birliği) arasındaki gerginlikten kaynaklanmaktadır. Esasen bir denge durumu olarak da nitelendirilebilecek olan Soğuk Savaş'ın, temelde ideolojik bir dayanaktan beslenen bir hegemonya savaşı olduğu ileri sürülebilir (Brzezinski, 1994: 306). Sovyetler

Birliğin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin benimsemiş oldukları ideolojileri, Avrupa'ya ve Dünya'nın diğer coğrafyalarına empoze etmeye çalıştıkları bir çatışma hali olarak da görülen Soğuk Savaş (Lightbody, 1999: 4), kendisini birçok alanda göstermiştir. Sanattan, spora; siyasetten, ekonomiye kadar tüm alanlarda etkili olan Soğuk Savaş, dünyayı iki kutba ayırmıştır. Çeşitli bloklar ve siyasi yapılanmalarla bloklarını konsolide etmeye çalışan iki önemli uluslararası aktör olarak A.B.D ve Sovyetler Birliği, soğuk savaşın en önemli aktörleri arasında yer almaktadırlar. İki süper gücün arasındaki çekişmeye dayanan Soğuk Savaş dönemi, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan eşitsiz güç ve denge dağılımının kabul edildiği bir dönem olarak da kabul edilebilir. Bu dönemde Sovyetler Birliği yerkürenin belirli bir bölümünü denetimi altına alarak, hakimiyet kurarken; A.B.D, eski emperyalist hegemonyasından arta kalan yerleri elinde tutarak, Batı yarıküresi ve okyanusların yanı sıra kapitalist sisteme entegre olmuş coğrafyalarda da denetim ve hakimiyet kurmuştur (Hobsbawm, 1996: 264-265).

Soğuk Savaşın ortaya çıkma nedenlerine bakılacak olursa birkaç bakış açısının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bakış açılarından jeopolitik önemi vurgulayan bakışa göre Soğuk Savaş, II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki güçlü devletin, nüfuz mücadelesi olarak yorumlanmaktadır. Sovyetler Birliğinin çökmesiyle son bulan (1991) Soğuk Savaş, sonuç olarak A.B.D'nin zaferiyle neticelenmiştir (Hermann & Lebow, 2004: 2). Soğuk Savaş, esasen bir barış durumu olarak da nitelendirilebilir. Hannah Arendt, *Şiddet Üzerine* isimli eserinde, barışın kalıcılığı ve sürdürülebilirliği açısından askeri gücün gerekli olabileceğine dikkat çekmiştir (Arendt, 2012: 10). Soğuk Savaş döneminde başta nükleer silahlar olmak üzere silah teknolojisi ve savaş sanayisine yapılan yatırımlar, kutuplar arasında caydırıcı unsur olmuştur.

Soğuk Savaş döneminin karakteristik özelliklerine bakıldığında ilk olarak Sovyetler Birliği'nin komünizmi yaymayı hedeflemesi ve A.B.D'nin de komünizm tehdidine karşı önlem aldığı bir denge durumu dikkat çekmektedir (Armaoğlu, 1984: 537). Bu çerçevede ele alındığında iki kutuplu bir dünyada diğer ülkelerin denge siyaseti yapmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. A.B.D, Sovyet tehdidine karşı Avrupa'da ve Asya'da gerek ekonomik gerekse de askeri yardımlar yaparak, komünist ideolojiyi savuşturmak istemiştir. Dolayısıyla ABD'nin savaş sonrası dönemde asıl amacının Sovyet tehdidini ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir.

Batı Avrupa'nın savaş sonrasındaki kötü durumu Amerikan yönetimini harekete geçirmiş ve başta Türkiye ve Yunanistan olmak üzere Avrupa genelinde birtakım adımlar atmaya itmiştir. Bu bağlamda ABD'nin üç farklı yaklaşım sergilediği görülmektedir. İlk olarak ABD, II. Dünya Savaşı'na katılmak ve Avrupa'da söz sahibi olarak, Sovyet ilerleyişini önlemek için ülke genelinde psikolojik bir hazırlık yaratmak istemekteydi. İkinci olarak, askeri yöntemin öne çıktığı görülmektedir. 12 Mart 1947 yılında ABD Başkanı Truman, kendi adını taşıyan bir doktrin ilan ederek, Yunanistan'a 300.000.000, Türkiye'ye ise 100.000.000 dolarlık askeri malzeme yardımı yapma kararı verdi. Truman'ın bu kararının arka planında güçsüz bir Yunanistan'ın Batı'ya zarar verdiği ve vermeye devam edeceği düşüncesi bulunmaktadır (Armaoğlu, 1991: 153-157). ABD, son olarak ise ekonomik önlemler adı altında Kongre tarafından "İhracatı Denetleme Yasası'nı çıkartarak, Sosyalist Blok'a karşı geniş çaplı bir ambargo uygulamaya başladı (Oran, 2009: 483-485). ABD'nin uygulamalarına cevaben Sovyetler Birliği de girişimlerde bulunmuştur ve Soğuk Savaş'ın tansiyonu yükselmeye başlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri, Soğuk Savaş döneminde dünya üzerinde değişen dengeleri tekrar sağlayabilmek amacıyla sorumluluğu üstlenerek, kendi iç kamuoyunun da desteğiyle harap olan Avrupa ekonomisini kalkındırmak, Atlantik ittifakını (NATO) oluşturmak ve küresel ölçekte güvenlik ve ekonomik ortaklıklar oluşturarak, yeni bir düzen tahsis etmeye çalışmıştır (Kissinger, 2016: 303).

Soğuk Savaş döneminin kutuplaşmasının somutlaştığı bir diğer alan ise kurulan uluslararası yapılardır. A.B.D, 1949 yılında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nü (NATO) kurarken, Sovyetler Birliği NATO'ya karşılık olarak 1955 yılında Varşova Paktı'nı oluşturmuştur. Kutuplaşmaların gittikçe derinleşmesi, diğer ülkeleri bu iki kutuplu düzene uyum sağlamaya itmiştir ve gerek ekonomik gerekse de askeri bakımdan güçsüz olan ülkeler, bu örgütlere eklenme yolunu seçmişlerdir. Jeopolitik konumu gereği Türkiye de bu iki kutuplu düzende yerini alarak, kurulan yeni dünya düzeninde NATO'ya yaklaşmıştır. Bu çerçevede Soğuk Savaş'ın Türkiye üzerinde de ciddi etkileri olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir. Türkiye, içinde bulunduğu şartlardan ötürü, özgül ağırlığını koruyamamış ve taraf seçmek durumunda kalmıştır. Dolayısıyla Soğuk Savaş, Türkiye'nin gerek toplumsal gerekse de siyasal hayatında oldukça etkili olmuştur.

### **Soğuk Savaş'ın Türkiye Üzerindeki Etkileri**

Türkiye, jeopolitik konumu bakımından oldukça önemli bir ülkedir. Dolayısıyla hem Sovyetler Birliği hem de ABD, Türkiye’yi tarafına çekmek için uğraşmışlardır. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından Sovyetler Birliği, birtakım arayışlar içine girmiştir. Savaşın bitimine az bir süre kala dönemin Dışişleri Bakanı Vyacheslav Molotov, 1925 yılında Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında imzalanan “dostluk ve tarafsızlık antlaşması” daha fazla uzatmayacağını bildiren bir nota vererek, Türkiye ile olan ilişkilerini yeniden şekillendirme yolunu seçmiştir. Molotov, savaş koşullarının değiştiğini ileri sürerek, Türkiye ile yeni koşullara göre antlaşma yapabileceklerini belirtti. Sovyetler Birliği’nin yeni istekleri Kars ve Ardahan’ın Sovyetler’e bırakılması ve Boğazlar’da söz hakkına sahip olmak istemesi, Türkiye’yi İngiltere ve ABD’nin de içerisinde yer aldığı Batı Bloğu’na itmiştir (Oran, 2009: 499-507).

Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’na fiili olarak katılmaması ve iki süper güç arasında denge siyaseti gözetmesi, dış politikada bazı savrulmalara yol açmıştır. Türkiye’nin iç ve dış siyasetinin Soğuk Savaş Döneminde yaşamış olduğu savrulmalar, toplumsal yaşamı da etkilemiştir. Basın-yayın faaliyetlerinden, gündelik yaşama; spordan, sanata kadar her alanda etkisini gösteren Soğuk Savaş, Türkiye’nin “Amerikancı” değerlere doğru yol almasının da önünü açmıştır. Sovyet tehdidi nedeniyle gittikçe Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Bloğu’na yaklaşan Türkiye’nin, bu süreçte Amerikanlaştığı görülmektedir. Amerikancı değerlerin ön plana çıkmaya başladığı, liberal ekonomiye geçişin hazırlıklarının yapıldığı Soğuk Savaş dönemi, Türkiye’yi yapısal bir dönüşüme uğratmıştır. Bu dönemde Amerikan yardımlarının yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle tek partili döneme geçiş ve demokratikleşme süreciyle at başı gitmeye başlayan Amerikanlaşma sürecinde tarımsal faaliyetlerde ciddi bir artış yaşanmış ve bu sayede köylü halkın oyunu kazanan Demokrat Parti, 1954 seçimlerinde oylarını arttırmıştır (Erhan, 2001: 285). Yine bu dönemde Amerika, Türkiye’ye Avrupa için gıda ve hammadde sağlayabilmesi amacıyla 4 Temmuz 1948 tarihinde ekonomik yardımları öngören “Ekonomik İşbirliği Anlaşması” imzalamıştır (Oran, 2009: 540).

Amerika’nın Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Avrupa’nın birçok ülkesine yapmış olduğu yardımların ideolojik bir temelini olduğu asıl amacın ise Sovyetler Birliği tehdidine karşı Avrupa’yı ve Türkiye’yi güçlü kılarak kendisine bir merkez yaratma gayreti içerisinde olduğu gerçeğinden hareket edilecek olursa Amerika’nın bu dönemde kendi çıkarları doğrultusunda bir dış politika izlemekte olduğu söylenebilir. Amerika, özellikle II. Dünya Savaşı’nın yıkıcı etkilerini giderebilmek ve kendisine yeni

pazarlar yaratabilmek için Avrupa ekonomisinin kaldırılması gerektiğinin farkında olarak dış politikasını bu bilinçle şekillendirmiştir. Henry Kissinger’a göre bu dönemde Amerika, kendi düşmanlarını dahi “demokratik” uluslar arasına katabilmek ve kalkındırabilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Başta Marshall Planı olmak üzere Dört Nokta programını da devreye sokan Amerika, uzak toplulukların kalkınip gelişebilmesi için teknolojisini ve kaynaklarını seferber etmiştir (Kissinger, 2000: 466-467).

Türkiye ve Amerikan ilişkilerinin gittikçe yakınlaşmaya başladığı bu dönemde özellikle Türkiye kamuoyunda Amerika’ya karşı bir sempatinin oluştuğu görülmektedir. Bu dönemde Amerikancı politikaları destekleyen hükümetler, Sovyetler Birliğini bir tehdit olarak görmekte ve politik olarak yönlerini Amerika’ya doğru çevirmekteydiler. Amerika ise bu dönemde Avrupa’da konsolidasyonu sağlamak amacıyla çeşitli girişimlerde bulunarak, Sovyetler Birliğini uluslararası arenada çevreleyerek, yalnızlaştırmaya çalışmaktadır. Gerek ekonomik gerekse de siyasi anlamda güçsüz konumda olan Türkiye ise Batı Blok’una eklenilerek, uluslararası arenada söz sahibi olmak istemektedir.

Bu dönemde özellikle Türk basının tutumu ve Amerikancı politikalara karşı duruşu dikkat çekmektedir. Amerika’ya karşı basının tutumunu en açık bir biçimde özetleyen olayın ABD donanmasına bağlı Missouri savaş gemisinin 5 Nisan 1946 yılında Türkiye’yi ziyaret etmesidir (Gültekin, 2017: 45). Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminin izlerinin Türk basınından takip edilmesi faydalı olarak görülmektedir.

### **Soğuk Savaş Döneminde Türkiye’de Basın Faaliyetleri**

Bilindiği üzere Soğuk Savaş Dönemi yaklaşık olarak 44 yıl sürmüştür. Bu bağlamda Soğuk Savaş Dönemini, tek bir boyutta ele almak sağlıklı bir portre sunmayacaktır. Dolayısıyla uzun soluklu bir dönem olan Soğuk Savaş’ın etkileri çok farklı alanlarda görülmüştür. Yapılmış olan bu çalışma açısından, Soğuk Savaş Dönemi’nde Türkiye’de sol basının konumu ve tavrı üzerinde durularak, 1960 ve 1980 yılları arasında faaliyet gösteren sol basın hakkında genel bir tablo ortaya konulmaya çalışılmıştır. Soğuk Savaş Dönemi’nde Türkiye’de faaliyet gösteren sol basına geçilmeden önce bu dönemde Türkiye’deki basın faaliyetlerinin genel karakteristiğine bakmak, kapsamlı bir değerlendirmeye varabilmek noktasında anlamlıdır.

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki dönemde Türk basınında birtakım değişim ve dönüşümlerin olduğu görülmektedir. Bu dönemde sol ve sağ tandanslı yayın organlarında bir artış olduğu görülmektedir ancak bu artış, düşünsel anlamda bir artışa denk düşmemektedir. Bu artışın daha çok nicel olduğu ve düşünsel olarak aynılığa tekabül ettiği görülmektedir. Soğuk Savaş'ın ilk dönemleri olan ve henüz Amerika ile yakın ilişkilerin gelişmeye başlamadığı zamanda sol ve sağ görüşlü yayın organlarına tolerans gösterilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu iki kutuplu dünyadaki denge siyasetinin basın alanındaki bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Gürkan, 1998: 55).

Savaş sonrası dönemde Türk basınının genel durumunun uluslararası siyasete göre şekillendiği söylenebilir. Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında 1925 yılında imzalanan "saldırmazlık" anlaşmasının feshi, Türk Basınında Sovyet karşıtı bir durumu tetiklerken, Amerikancı bir yaklaşımın da önünü açmıştır (Gürkan, 1998). İki kutuplu bir dünyada, Türkiye'de yer alan basın-yayın organlarının tek bir ses olmadığı görülmektedir. Bazı yayın organları, Sovyetler Birliği'ne yakın bir politikayı benimserken, bazı yayın organlarının ise daha Amerikancı bir çizgide olduğu söylenebilir. Bu bağlamda II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Türk basınında düşünsel anlamda uluslararası ilişkilere ilişkin yekpare bir duruşun olmadığı gözlemlenmektedir. Sovyetler Birliği ile ilişkilerin iyice gerilmeye başladığı dönemde Sovyet politikalarının dönemin basın-yayın organlarından olan *Tanin*, *Vatan* ve *Cumhuriyet* gibi gazetelerde eleştirildiği görülmektedir (Gürkan, 1998: 105-114).

Dönemin gazetecilerinden olan Ahmet Emin Yalman, Hüseyin Cahit Yalçın ve Nadir Nadi gibi isimler, Sovyetler Birliği'nin Türkiye aleyhindeki istek ve hamlelerini eleştiren bir duruş sergileyerek, Sovyet tehdidine karşı bir duruş sergilemişlerdir. Ancak altı çizilmesi gereken önemli bir husus, bu dönemde henüz tam olarak siyasal iktidarların politikaları Amerikancı bir yöne evrilmediği için dönemin hükümetleri Sovyetler Birliği'ne karşı aleni bir karşı duruş sergilememektedir. Bu aşamada gerginliklerin iki devletin basın-yayın organları üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin resmi yayın organı olan *Pravda*'da Türkiye aleyhinde yazılar yazılarak, kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı bilinmektedir (Gürkan, 1998: 115).

Soğuk Savaş dönemi boyunca birçok basın-yayın organının faaliyet göstermiştir. Bu basın organlarından bazıları hükümetin resmi politikalarının destekleyicisi

konumunda yer alırken, bazılarının ise hükümet politikalarının karşısında yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, dönem itibariyle Türkiye'deki basın-yayın organlarının tek bir düşünce etrafında birleşmediğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Sovyetler Birliği'nin istek ve tehditlerine karşı bir duruş sergileyen basın organlarının sonraki dönemde Amerikancı politikaları destekledikleri söylenebilir. Ancak bu dönemde çalışmamız açısından önem arz eden hususun Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'deki sol basın faaliyetlerinin ve tutumlarının ortaya çıkartılması olacaktır.

### **Soğuk Savaş Döneminde Türkiye’de Sol Basın**

#### **Türkiye'de Sol Düşüncenin Tarihsel Gelişimi**

Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde II. Mahmut döneminde başlayan modernleşme hareketlerinin sonraki dönemlerde fıkırsel hareketliliği de beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu çerçevede sol düşüncenin Osmanlı topraklarına girişinin de "Geç Osmanlı" döneminde filizlendiği görülmektedir. Osmanlı'nın bir imparatorluk olması ve bünyesinde farklı etnik azınlıkları barındırıyor olması, sol düşüncenin farklı etnik azınlıklar tarafından benimsenmesine yol açmıştır. Gayrimüslim işçiler arasında görülen sendikalaşma ve grev gibi eylemlerin sol düşüncenin Osmanlı topraklarında yavaş yavaş filizlenmeye başladığının bir göstergesidir (Belge, 2008: 27). Bu çerçevede Osmanlı döneminde sol ve sosyalist hareketin ele alınabilmesi etnik ve dinsel azınlıklarının rolünün değerlendirmeye katılmasını zorunlu kılmaktadır (Ahmad, 1995: 13).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki sol hareketlerin temelde sendikalaşma ve grev üzerinde odaklanıyor olması, esasen Osmanlı'daki sol hareketlerin sosyalist olmaktan ziyade sendikalist olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Ancak yine de dönem itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya üzerindeki sol dalgadan etkilenmediğini söylemek doğru değildir. Burada vurgulanması gereken temel nokta, Avrupa'daki diğer imparatorluklardan farklı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyalist hareketi denetleyecek ve temellendirebilecek herhangi bir etnik azınlığın bulunmayışıdır (Ahmad, 1995: 22).

Osmanlı İmparatorluğu özelinde sosyalist düşüncenin II. Meşrutiyet sonrasında ortaya çıktığı söylenebilir. Bu çerçevede 1908 yılındaki hareketi, burjuva devrimi olarak nitelendirmek yerinde bir tanımlama olacaktır. Buradan hareketle Türkiye'de sol düşüncenin 1908-1925 yılları arasında doğduğunu söyleyebiliriz (Tunçay, 1978: 23-24,

Çulhaoğlu, 2002: 153). Marksist düşüncenin bu topraklardaki gelişiminin Avrupa'daki ülkelerden geç olmadığını belirtmek gerekmektedir. Cumhuriyet Dönemi özelinde bakıldığında Türkiye'de sol düşüncenin örgütsel düzlemde üç temelini olduğu görülmektedir. Bu örgütlenmelerden ilki, 1920 yılının Eylül ayında Bakü'de Mustafa Suphi tarafından kurulan "Türkiye Komünist Partisi"dir. İkinci sol örgütlenme ise 1920 yılının Aralık ayında Baytar Binbaşı Salih Hacıoğlu tarafından kurulan "Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası"dır. Üçüncüsü örgütlenme ise 1920 yılının Şubat ayında Doktor Şefik Hüsnü Değmer ve çevresindeki kişiler tarafından kurulan " Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası"dır (Belge, 2008: 19-28). Sol düşüncenin Türkiye'de gelişim göstermesinin tarihsel arka planında yatan bu üç örgütlenme, sonraki dönemde daha sistemli bir hale gelerek, etkili bir yapılanma haline dönüşmüştür.

Türkiye'de sol yapılanmaların 1908 yılından başlayarak, belirli bir kronolojik ve düşünsel sırada devam ettiği söylenebilir. Gerek II. Dünya Savaşı öncesi gerekse de II. Dünya Savaşı sonrası dönemde de devam eden sol örgütlenmeler, Türkiye siyaseti ve toplumsal yapısı açısından incelenmeye değer görülmektedir. Yukarıda belirtilen üç farklı temel hareketin yanında ayrıca Türkiye'de sol düşüncenin kurumsallaşmasında ve siyasi arenada varlık göstermesine katkı sağlayan bir diğer siyasi oluşumun 20 Şubat 1919 yılında kurulan "Türkiye Sosyalist Fırkası" olduğu ileri sürülebilir. Kurucuları arasında Hüseyin Hilmi Bey, Mustafa Fazıl Çun, Mehmet Ali Bilgişin gibi isimlerin yer aldığı parti, mütareke döneminde işçi hareketlerini örgütlemiş ve toplumsal olarak sol düşüncenin filizlenmesinde rol oynamıştır (Tunaya, 1986: 398-399).

II. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'de sol görüşün daha sistemli bir hale gelerek ve kurumsallaşarak toplumsal düzlemde varlık göstermeye başlamıştır. Özellikle 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) kurulması, Türkiye'de sol hareketin güç kazanmasında önemli bir eşik olmuştur. Kemal Türkler, İbrahim Güzelce, Şaban Yıldız ve Kemal Nebioğlu gibi isimlerin kurucuları arasında yer aldığı TİP, Türk siyasetinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak Türkiye'de sol düşünce ve sosyalist örgütlenmesinin Türkiye İşçi Partisi ile başlamadığının altının çizilmesi gerekmektedir.

Türkiye İşçi Partisi, özellikle Amerikancı politikalar izleyen Demokrat Parti ve tek parti döneminin uygulamalarına bir kaşı duruş olarak kurulmak istenmiştir. Kurulacak olan bu partinin genel anlayışı, emekçileri yurt işlerinde söz ve karar sahibi etmeyi

amaçlamaktaydı. Emekçi kesimin siyasal alanda birleşmesini ve demokratik bir güç haline getirilmesini planlayan TİP, 27 Mayıs Darbesi'nin ardından kurularak, sol düşüncüyü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil etmiştir (Aybar, 1988 :113). Bu çerçevede TİP için Türkiye'nin siyasal ikliminde kendisini ülke gündemine sokabilen ilk sosyalist parti olduğu söylenilebilir (Cem, 1971).

Gerek Türkiye İşçi Partisi gerekse de diğer sol yapılanmalar, Soğuk Savaş öncesinde ve sonrasında birtakım basın-yayın organları aracılığıyla politikalarını topluma yaymak ve benimsetmek istemişlerdir. Anti-Amerikancı bir duruş sergileyen bu yayınlar yer yer Sovyetler Birliği'nin politikalarını benimsemekte olup, bazı durumlarda ters düşebilmektedirler. Bu bağlamda çalışma sınırlılığı içerisinde yer alan Soğuk Savaş Dönemi sol basınına yakından bakmak gerekmektedir. 1947-1991 yılları arasını kapsayan Soğuk Savaş Dönemi'nde sol basının faaliyetlerinin genel hatlarıyla incelenmesi bu çalışmanın temel amacını teşkil etmektedir.

### **Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'de Sol Basın**

1947 yılında başlayan ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sona eren Soğuk Savaş Dönemi boyunca Türkiye'de birçok basın-yayın organının faaliyet gösterdiği görülmektedir. Sol düşüncenin temsil edildiği ve sol politikaların desteklendiği bazı yayınlar şu şekilde sıralanabilir: Yön Dergisi, Ant Dergisi, Emek, Yeni Hayat, Aydınlık Fevkalade Amele Nüshası, Adımlar ve Türk Solu gibi dergiler, sol düşüncenin temellendirdiği yayınlar kategorisinde yer almaktadırlar.

Soğuk Savaş Dönemi boyunca sol düşüncenin temel tartışma konularının Amerika ve NATO karşıtlığı olduğu söylenebilir. Sol yayın organlarının bu karşıtlık sayesinde seslerini Türk kamuoyuna daha etkili bir şekilde duyurdukları söylenebilir (Uslu, 2000: 62). Sol basında tartışılan temel meseleler, genel olarak Amerika karşıtlığı üzerinden temellendiği için Türkiye ve Amerika arasındaki ilişkiler sol basında kendisine yer bulmuştur. Kıbrıs Sorunu, Haşhaş sorunu, Küba Krizi, U2 sorunu, NATO ve CENTO üyelikleri gibi konu başlıkları sol basında yer alan temel meseleler olarak özetlenebilir. Uzunca bir zaman dilimini kapsayan Soğuk Savaş döneminde çok sayıda sol yayın ortaya çıkmıştır dolayısıyla bu çalışma, *Yön* dergisi, *Ant* dergisi ve *Atılım* dergisi olmak üzere üç sol yayın üzerinde sınırlandırılmıştır.

### **Yön Dergisi**

Soğuk Savaş Dönemi sınırları içerisinde ve 27 Mayıs darbesi sonrasında kurulan ve "sosyalist" bir dergi olarak nitelendirilen, Yön Dergisi, Doğan Avcıoğlu öncülüğünde 29 Aralık 1961 yılında yayın hayatına başlamış sol tandanslı bir dergidir. Genelde Türkiye İşçi Partisi üyelerine hitap eden ve parti üyelerinden yazılar alan dergi, kendisi "Anti Emperyalist" olarak tanımlanmaktadır. Sol düşünce ile Kemalizmi aynı potada eriterek "Sol Kemalist" bir anlayış geliştirmeye çalışan Avcıoğlu'nun Yön Dergisi'nde sosyalizm açıkça dile getirilmiş olup, sosyalizm yolunda ilk aşamanın "milli demokrasi" olduğunu vurgulayarak, derginin genel tavrına ilişkin fikir vermiştir (Macar, 2009: 162-166).

1961 - 1967 yılları arasında yayın hayatını sürdüren Yön Dergisi, ilk sayısında dönemin aydınlarının ortak imzalı bir bildirisiyle çıkmış olup, 30 bin tiraja ulaşmıştır. Yön Dergisi'nin Türkiye'nin genel atmosferini ve sol düşüncenin tüm kesimlerini etkileyen bir dergi olduğu söylenebilir (Aydınöğlu, 1992: 38). Yön Dergisi, sol ideolojinin yaygınlık kazanması ve entelektüel alanda bir etki alanı yaratması noktasında eşik taşı olarak kabul edilmekle beraber, sosyalizmin Türkiye'de bir tabu olarak algılanmasının da yıkılmasında etkili olmuştur. Yön Dergisi'nin ana davasının "sosyal adalet içerisinde hızlı kalkınma" olduğu söylenebilir (Bora, 2017: 609).

Yön Dergisi'nin ilk sayısında yer alan aydınların ortak bildirisinde bu davaya vurgu yapıldığı görülmektedir. Bildiri metninde yer alan "Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkanlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla arttırmayı, iktisadi hayatı bütünüyle planlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere maletmeyi zaruri sayıyoruz" (Yön, 1961) ifadeler, Yön Dergisi'nin temel davasını tanımlar niteliktedir.

Yön Dergisi, her ne kadar başlangıçta "sol düşünce ve sosyalist" bir amaçla yayın hayatına başlayıp, sol düşüncenin birleştiği bir platform olarak görülse de, sonraki dönemlerde özellikle de 1964-65 yıllarından sonra milliyetçi vurguların artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Sosyalist düşüncenin bir şekilde yorumlanarak farklı bir biçime büründüren Avcıoğlu, "gerçek milliyetçiliğin, ulusal ekonomik bağımsızlığı savunan sosyalizm olduğunu söyleyerek, sosyalizme farklı bir bakış açısı geliştirmiştir. Avcıoğlu'nun bu sosyalizm anlayışı Doğu ve Batı sosyalizminden farklı bir noktada konumlandırılabilir. Bu tasnif Tanıl Bora'ya göre "az gelişmiş ülkeler sosyalizmi" kategorisi altında ele alınabilir. Batı sosyalizminden daha radikal ancak Doğu sosyalizmi

kadar da totaliter olmayan bu anlayış, daha devletçi bir yol olarak tanımlanmaktadır (Bora, 2017: 610-612).

30 Haziran 1967 yılına kadar yayın hayatını sürdüren Yön Dergisi toplam, 222 sayı çıkartılmıştır. Soğuk Savaş dönemi içerisinde yayın hayatını sürdüren Yön Dergisi'nin bu dönemde Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki tutumuna genel olarak bakıldığında, sosyalizm eksenli bir politika doğrultusunda Sovyetler Birliği'ne karşı ılımlı olduğu görülmektedir. Amerika'yı emperyalist bir güç olarak nitelendiren Türkiye'nin almış olduğu dış yardımların, azgelişmişlik ve bağımlılık ile ilgili olduğunu ileri sürerek, yabancı yardımların Türkiye'nin kalkınması ve buna paralel olarak Türkiye'nin bağımsızlığını olumsuz yönde etkilediğini ileri sürerek eleştirmişlerdir (Dikici, 2009: 167).

Yön Dergisi ayrıca, Küba Krizi ve Kıbrıs sorunu üzerinden de Amerika karşıtı bir duruş sergileyerek, anti-Amerikancı bir duruşun fitilini ateşlemişlerdir. Yön Dergisi'nin ayrıca Küba Krizi ve Kıbrıs sorunu üzerinden Türkiye dış politikasını da tartışmaya açarak, Amerika aleyhinde kamuoyu oluşturmuşlardır. Yön Dergisi ekibi ayrıca Türkiye'nin NATO üyeliğini de eleştirerek, bunun Türkiye'nin egemenlik haklarının ihlaline yol açacağını ileri sürerek, Amerikancı politikaları eleştirmişlerdir (Dikici, 2009: 171-175).

Genel hatlarıyla Yön Dergisi'nin tavrının Anti-Amerikancı olduğu ve dönemin hükümetlerini Amerikancı politikalar gütmekle suçlamaları Yön Dergisi'ni Batı Bloğu karşısında konumlandırmaktadır. Yön Dergisi'nin Sovyetler Birliği'ne karşı tutumuna bakıldığında ise tersi bir durum dikkat çekmektedir. Avcıoğlu'na göre, Sovyetler Birliği, Amerika gibi emperyalist bir devlet değildir çünkü orada dev tekeller bulunmamaktadır. Yöncülere göre, Türkiye'nin, Amerika ile değil tam tersine Sovyetler Birliği ile ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirmeleri gerekmektedir (Dikici, 2009: 178). Son kertede Yön hareketi ve dönemin sol hareketi için bir tarafta Sovyetler Birliği'nin savunduğu barış içinde ve birlikte yaşama tezi ile diğer yanda yer alan Amerika karşıtlığı, başta Yön Dergisi olmak üzere gelişim gösteren tüm sol hareketleri etkileyen dış etkenler olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 1993: 45).

### **Ant Dergisi**

Ant Dergisi, 1967 yılında Fethi Naci, Yaşar Kemal ve Doğan Özgüden tarafından çıkartılan sosyalist görüşte bir dergidir. Ant dergisi, Tüm dünyada sosyalist düşüncenin yükselişe geçtiği bir dönemde, herhangi bir parti ya da eğilimin sözcüsü olmaktan kaçınarak ortaya çıkmış bir dergi olarak nitelendirilmektedir. Ant Dergisi, özellikle dönem itibariyle Türkiye İşçi Partisi'nin egemen olduğu alanda, sosyalist anlayışa farklı bir soluk getirmek ve Türkiye'de tek sosyalist hareketin TİP olmadığını göstermek için çıkartılmıştır (Önen, 2012: 79).

Ant Dergisi'nin hitap ettiği kitle, işçiler, emekçiler, köylüler ve öğrencilerdir. Dergi, dünyada sosyalizm adına meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmiş ve bilimsel sosyalizmin savunuculuğunu yaparak, okuyucularını bu konuya dair bilinçlendirmek amacı gütmüştür (Önen, 2012: 79). Derginin yayın politikasına ve genel duruşuna dair derginin sahibi ve yazı işleri müdürü olan Doğan Özgüden, derginin ilk sayısında " Niçin Ant ? " başlıklı bir yazı kaleme alarak derginin manifestosunu açıklamıştır. Özgüden, Ant Dergisini Babıali basınında yer almayan gerçeklerin özgürce tartışıldığı bir forum olarak nitelemekte ve Ant Dergisi'nin sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı olduğunun altını çizerek, bağımsızlık ve sosyal adalet için var olduğunu ileri sürmektedir (Özgüden, 1967: 3).

Doğan Özgüden'in yazısına paralel olarak derginin ilk sayısının kapağında da " Bağımsızlık ve Sosyal Adalet İçin " mottosu yer almaktadır. Derginin yazar kadrosuna bakıldığında dönemin ünlü sol entelektüel isimleri dikkat çekmektedir. Fakir Baykurt, Selahattin Hilav, İdris Küçükömer, Aziz Nesin, Abidin Dino ve Çetin Altan gibi isimler, derginin yazı ekibinde yer almaktadırlar.

Ant Dergisi'nin genel olarak Türk iç ve dış siyaseti değerlendirilecek olursa, anti-Amerikancı bir tavır sergilediği dikkat çekmektedir. Özellikle Adalet Partisi'n, Amerika ile kurduğu ilişkiler üzerinden eleştiren Ant ekibi, ordunun darbeci yönüne de bir kutsiyet atfederek, askeri darbelere devrimci bir anlam yüklemektedirler. Ayrıca Ant Dergisi, AP iktidarını faşist olmakla suçlayarak, Amerika'nın komprador kapitalistlerin, hakim sınıfların desteğiyle ayakta durduklarını söylemektedirler (Aydın, 2008: 38-40).

Ant Dergisi'nin genel tavrının anti-Amerikancı olduğu ve yerel hükümetlerin politikalarının emperyalistlere hizmet ettiği yönündeki görüşü, derginin temel anlayışını yansıtmaktadır. Bu bağlamda Sovyetler Birliği'ne yakın bir yayın politikası izleyen Ant

Dergisi, AP iktidarını Amerikan emperyalizmin çıkarlarının savunucusu olmakla suçlamaktadır (Aydın, 2008: 41).

NATO, CENTO ve ABD ile yapılan diğer ikili anlaşmaları emperyalizme hizmet etmek olarak yorumlayan Ant Dergisi ekibi, bu çerçevede ele alındığında Sovyetler Birliği'ne yakın bir çizgide yayın yaptığı ve Amerikancı politikaların şiddetli eleştiricisi konumunda yer aldığı ileri sürülebilir.

### **Atılım Dergisi**

1 Ocak 1974 tarihinde Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi Organı olarak yayın hayatına başlayan Atılım Dergisi, Marksist bir motto ile çıkmıştır. "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz !" mottosuyla çıkmaya başlayan dergi, TKP'nin yayın organı olarak faaliyet göstermiştir. Derginin adının bir tesadüf olmadığı vurgulandığı ilk sayısında, Leninci bir atılım yapılarak, Komünist Parti'nin harekete geçerek, bir kitle partisi olması gerekliliğinin altı çizilmektedir (Atılım, 1974). 12 Mart Darbesi ile kesintisinden sonra, büyüyen sol dalgayı yakalamak ve TKP'yi tekrardan canlandırmak amacıyla çıkartılmaya başlanan Atılım Dergisi, TKP'nin atılım dönemi olarak anılmasına neden olmuştur (Bora, 2017: 641).

Atılım hamlesinin arka planında 68 öğrenci hareketlerinde ve TİP'te yetişen *Partizan* dergisini çıkartan grubun olduğu bilinmektedir. Sıtkı Coşkun, Veysi Sarıözen, Berdan Dere, Şeref Yıldız ve Nabi Yağcı gibi isimler, İstanbul'da etkili çalışmalar yürüterek işçiler ve TKP arasında yakın ilişki kurulmasına ön ayak oldular. Bu çerçevede DİSK ve TKP yakınlaşmasının meydana geldiği de görülmektedir (Bora, 2017: 642). TKP'nin yayın organı ve sözcüsü olarak yayın hayatını sürdüren Atılım Dergisi, ilk sayısında yayınlamış olduğu bildiride, derginin yayın politikasına ve genel tavrına ilişkin önemli veriler sunmaktadır.

Derginin ilk sayısında yer alan bildiride, dönemin hükümeti (Talu Hükümeti) ve Çankaya'nın büyük burjuvazinin ve Amerikan Emperyalistlerin hegemonyasını sürdürebilmeleri için hükümeti bırakmadıklarını söylemektedirler. Ayrıca bildiride, pahalılık, işsizlik ve enflasyona dikkat çekilerek, NATO'ya, büyük burjuvaziye ve Amerikan Emperyalizmine bağlılığının arttığı altı çizilerek, İncirlik gibi üslerin açılmasının Türkiye halkının ve bölgedeki Arap halklarının bağımsızlığına tehdit oluşturduğu dile getirilmektedir (Atılım, 1974).

Görüldüğü üzere Atılım Dergisi'nin, kuruluş felsefesi anti-Amerikancı bir düşünceye dayanmaktadır. Amerika'nın emperyalist olarak görülmesi ve dönem hükümetlerinin emperyalizmin çıkarlarına hizmet eden unsurlar olarak görülmesi, Atılım ekibinin Türk iç siyasetine dair bakış açısını göstermektedir.

Türkiye'nin NATO'dan ayrılmasını ve Batı Bloğu'ndan uzaklaşmasını her fırsatta dile getiren Atılım Dergisi ekibi, anti-Amerikancı bir çizgide olduklarını neredeyse her sayılarında göstermektedirler. Atılım Dergisi'nin 1975 yılı Şubat ayındaki sayısında bir bildiri şeklinde dile getirilen, NATO'yu emperyalizmin bir kolu olarak gördüklerini ve bu örgütlenmeye karşı "savaş bayrağını açan" ilk partinin TKP olduğu dile getirilmektedir (Atılım, 1975).

Direkt olarak Amerika ve Amerika ile ilişkilere sekte bir karşı duruş sergileyen Atılım Dergisi, sosyalist ve komünist bir çizgide yayın hayatını 1987 yılına kadar sürdürmüştür. TKP'nin resmi yayın organı olan dergi, parti politikalarından, iç ve dış siyasete kadar geniş yelpazede yazıya yer vermiştir.

### Sonuç

II. Dünya Savaşı ve sonrasında 44 yıllık uzun bir tarihsel süreci kapsayan Soğuk Savaş Dönemi, başta Türkiye olmak üzere Dünya üzerinde birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Türkiye, her ne kadar II. Dünya Savaşı'na aktif olarak katılmamış olsa da, savaşın sonuçlarından ve Soğuk Savaş döneminin etkilerinden doğrudan etkilenmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası arenada ortaya çıkan iki kutuplu dünya'da Türkiye, başlangıçta he ne kadar denge politikası izlemiş olsa da sonraki dönemlerde Amerika'ya yakınlaşmıştır. Bu durumun arka planında Sovyetler Birliği'nin iki ülke arasındaki anlaşması tek taraflı feshetmesi ve boğazlar ile Ardahan, Kars gibi iller üzerinde hak iddia etmesi, Türkiye'yi Amerika Birleşik Devleti ve Batı Bloğu'na yakınlaştırmıştır.

Soğuk Savaş Dönemi özelinde Türkiye'nin iç ve dış politikasının sol basın üzerindeki etkilerinin belli başlı konular üzerinde toplandığı görülmektedir. Çalışma sınırlılığında incelenen *Yön*, *Atılım* ve *Ant* dergilerinin üçü de her ne kadar sosyalizmi farklı şekillerde yorumlayarak, bir yayın anlayışı geliştirmiş olsa da, eleştirilerinin birleştiği noktaların benzerliği dikkat çekmektedir. Temelde anti-Amerikancılık, NATO ve CENTO karşıtlığı üzerinden yürütülen tartışmalarda, Amerika'nın emperyalist bir güç

olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'de sol basının ve sol düşüncenin temelde Amerika karşıtlığı üzerinden beslendiği görülmektedir.

Sol basın Soğuk Savaş Dönemi'nde başta AP iktidarı olmak üzere mevcut hükümetleri emperyalizmin hizmetkarı olarak suçlamakta ve ivedilikle NATO ve Batı Bloğu'ndan ayrılmanın gerekliliğini salık vermektedirler. Öte yandan Sovyetler Birliği'ne yakın bir duruş sergileyen sol basının Sovyetler Birliği'ni emperyalist bir ülke olarak görmemeleri ve Amerika'yı emperyal ve sömürgeci bir güç olarak görmeleri de kronikleşen bir sorunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aynı zamanda bir denge siyaseti gütmeye çalışan Türkiye, iki kutuplu bir uluslararası politika izlemek için çabalamaktadır.

*Yön, Ant ve Atılım* dergilerinin Türkiye'de sol düşüncenin toplumsallaşmasında ve kurumsallaşmasındaki önemini yadsımak mümkün değildir ancak belirtilmesi gereken önemli bir husus her ne kadar *Yön* gibi bazı sosyalist dergiler, demokratik bir toplum tahayyülü kurmuş olsalar da askeri darbelere yüklemiş oldukları devrimci anlamla meşruiyetlerinin sorgulanmasına yol açmışlardır. Özelde *Yön, Ant ve Atılım* dergileri, genelde ise diğer sol tandanslı yayınlar üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olan Soğuk Savaş, Türk siyasi hayatını da şekillendirmiştir. Dönem itibariyle dünya genelinde güçlü bir etkiye sahip olan sol düşüncenin ürünü olan bu yayınların, dönemin siyasi hayatını etkilediğini de belirtmek gerekmektedir.

Özetlenecek olursa, özellikle Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'sinde sol basın, kendisini Amerikan'ın karşısında konumlandırarak, sosyalist bir toplum kurulmasının ülküsüyle hareket etmişlerdir. Eşitlik, sosyal adalet, işçi hakları ve sendikalaşma gibi temaların önemle üzerinde durulması, sol basın faaliyetlerinin düşünsel sistemine dair ipuçları sunmaktadır. Soğuk Savaş'ın da etkisiyle körüklenen Amerikan karşıtlığının dönemin sol basınının şekillenmesinde oldukça etkili olduğu görülmektedir. *Yön, Ant ve Atılım* dergileri sınırlılığında yapılan bu çalışmanın temel savının bu bağlamda doğrulandığını belirtmek gerekmektedir.

### Kaynakça

- Ahmad, F. (1995). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde Milliyetçilik ve Sosyalizm Üzerine Bazı Düşünceler", M. Tunçay & E. J. Zürcher (Ed.), Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923), s. 13-32. İstanbul: İletişim Yayınları
- Arendt, H. (2012). Şiddet Üzerine. B. Peker (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları
- Armaoğlu, F. (1984). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Armaoğlu, F. (1991). Belgelerle Türk - Amerikan Münasebetleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Aybar, M. A. (1988). Türkiye İşçi Partisi Tarihi I. Cilt. İstanbul: BDS Yayınları
- Aydın, S. (2008). 12 Mart 1971 Öncesinde Ant Dergisi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydınoglu, E. (1992). Türk Solu: Eleştirel Bir Tarih Denemesi (1960-1971). İstanbul: Belge Yayınları
- Belge, M. (2008). "Türkiye'de Sosyalizm Tarihinin Ana Çizgileri", T. Bora & M. Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol Cilt 8, s. 19-49. İstanbul: İletişim Yayınları
- Bora, T. (2017). Cereyanlar. İstanbul: İletişim Yayınları
- Brzezinski, Z. (1994). Büyük Çöküş. G. Keskil & G. Pakkan (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Cem, İ. (1971). "TİP" Üzerine, Milliyet, 29 Mayıs.
- Çulhaoğlu, M. (2002). Bir Mirasın Güncelliği Tarih Türkiye Sosyalizm. İstanbul: YGS Yayınları
- Dikici, M. (2009). "Yön Dergisinin Türk Dış Politikasına Bakışı", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11 (2), s. 161-182.
- Erhan, Ç. (2001). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Gültekin, M. (2017). Türkiye – ABD İlişkilerinin Psikolojisi. İstanbul: Pınar Yayınları
- Gürkan, N. (1998). Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950). İstanbul: İletişim Yayınları
- Herrmann, R. K. & Richard, N. L. (2004). "What Was the Cold War? When and Why Did it End?", Herrmann, R. K. & Richard, N. L. (Der.), Ending the Cold War: Interpretations, Causation, and the Study of International Relations, s.1-30. New York: Palgrave Macmillan
- Hobsbawm, E. J. (1996). Aşırıliklar Çağı. Y. Alogan (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Kissinger, H. (2000). Diplomasi. İ. H. Kurt (Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- Kissinger, H. (2016). Dünya Düzeni. S. S. Gül (Çev.). İstanbul: Boyner Yayınları
- Lightbody, B. (1999). The Cold War. London: Routledge Press
- Macar, E. (2009). "Doğan Avcıoğlu", T. Bora & M. Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm Cilt 2, s. 162- 180. İstanbul: İletişim Yayınları
- McNeill, W. H. (2008). Dünya Tarihi. A. Şenel (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları
- Önen, D. D. (2012). "Ant'ın Öyküsü: Doğan Özgüden'le Söyleşi", Sosyologca, 4. sayı, s. 79-93.
- Özdemir, H. (1993). 1960'lar Türkiye'sinde Sol Kemalizm: Yön Hareketi. İstanbul: İz Yayıncılık
- Özgüden, D. (1967). "Niçin Ant?", Ant, 1, s. 3.
- Sönmezoglu, F. (2011). İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası. İstanbul: Der Yayınları.

- Tunaya, T. Z. (1986). Türkiye'de Siyasal Partiler Cilt II. Mütareke Dönemi. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları
- Tunçay, M. (1978). Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925). İstanbul: Bilgi Yayınevi
- Uslu, N. (2000). Türk-Amerikan İlişkileri. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları

### **İnternet Kaynakları**

- Atılım. (1974). "Bildiri",  
[http://tustav.org/yayinlar/sureli\\_yayinlar/atilim/1974\\_01\\_Ocak.pdf](http://tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/atilim/1974_01_Ocak.pdf), E.t:  
03.01.2019
- Atılım. (1975). "Bildiri",  
[http://tustav.org/yayinlar/sureli\\_yayinlar/atilim/1975\\_02\\_Subat.pdf](http://tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/atilim/1975_02_Subat.pdf), E.t:  
03.01.2019
- Yön. (1961). "Bildiri",  
[http://tustav.org/yayinlar/sureli\\_yayinlar/yon/Yön%20Dergisi%20-%20C-1%20-%20Sayi%20-%200001.pdf](http://tustav.org/yayinlar/sureli_yayinlar/yon/Yön%20Dergisi%20-%20C-1%20-%20Sayi%20-%200001.pdf), E.t: 03.01.2019